

Els ritus funeraris

Sobra dir que els temps canvien i d'un temps cap aquí, amb un rapidesa insospitada. Les generacions dels grans ens hem hagut d'anar adaptant a les noves corrents tant si ens agraden com si no. Encara que hom senti nostàlgia del passat, possiblement que pocs som (ja m'hi poso jo) els que tirariem endarrera. De res serveixen les lamentacions de com va el mon. I una de les coses que han canviat substancialment ha estat el culte als nostres difunts. I, l'església en aquest apartat, - considero amb bon acert - ha anat acomodant-se a les presses i a la vertiginosa carrera dels temps.

Malgrat sembli irrespectuós, ara dóna la sensació que ens trèiem el difunts de sobre, i enllestim la feina el més ràpid possible, fent palès la dita de que: *"un mal trago, com més aviat passat, millor."*

Els que sumem molts anys, recordem, de quan a la casa d'un difunt o difunta, tot es vestia de negre i de negre es tapaven mobles quadres i miralls, fins i tot les calaixeres i canteranos de caoba o de noguer es pintaven de negre. Alguns desaven les flors dels balcons (perquè deien que les flors feien festa) i no es sortia a regar el carrer. Les dones, tenien feina a tenyir de negre els vestits o manllevar-ne a les amistats o parents. Per elles, tot havia de ser negre fins i tot portaven mocador de cap negre. Que ja us dic jo que feien una fila... De negre total havien de vestir les vídues de per vida, mentre conservessin la viduïtat. Les demás, dones i noies de la família, havien d'anar dos anys de negre o de dol (com es deia) per la mort dels pares i un any pels padrins o germans. I aquests períodes de dos i un anys, igual s'observaven amb l'abstinència de tota classe d'espectacles i diversions que era un vertader sacrifici, sobretot pels amants del ball. En això es feia evident el masclisme; ja que els homes amb un botó gros o una cinta negra a la solapa, se'n sortien. I en quan a les diversions, per ells, es feia la vista grossa.

L'església tenia uns cànons establerts per cada enterrament amb un culte que en molts casos durava dos dies; això, s'esqueia quan s'enterrava a la tarda i els funerals es feien al dia següent; que si negres anaven per fora, de negre anaven per dins, per l'enrenou causant a la casa.

A corre-cuita, s'avisava al fuster per prendre les mides per fer la caixa. Era típica l'estampa del trasllat del taüt pintat de negre o envellutat, damunt del cap dels fusters, un a cada extrem, fins a l'estança mortuòria.

Les veïnes i prop parents acudien per ajudar en lo possible a la família. S'havia d'arreglar, netejar i vestir al difunt o difunta. Una feina ingrata i desagradable que hom repugnava de fer. Sortosament, hi havia a tots els pobles aquella senyora voluntària que ho tenia pel cap dels dits, reconeguda per tothom que prestava aquest servei tant humanitari, ajudada per alguna consemblant. Els albats o infants els vestien de blanc, i blanca era la caixa així com les flors que exornava el seu entorn. Els majors els vestien de les millors robes negres que contrastaven amb el rostre acerat del difunt. Es pentinava i amb un mocador es lligava la mandíbula inferior al cap per tancar-li la boca durant l'estona necessària. Es col·locaven els braços per damunt del cos amb les mans unides per uns rosaris i es posava estirat damunt del llit.

Entretant els homes endreçaven l'entrada dels enredos de pagès i penjaven borrasses davant dels estables i altres llocs. Quan tot estava disposat, s'avisava al campaner, al capellà, als veïns... i

començaven les cúrrues de visites, dels que hi anaven de bona fe i dels que hi anaven per tafanejar

Majorment, per comoditat de la família, l'enterrament i funeral, es feien junts al matí. Però al vespre anterior tenia lloc la devoció de "*passar el rosari*." Els capellans s'assentaven junt amb el dol, en el lloc més espaiós de la casa, (menjador o sala) i en veu alta - que se sentia fins al carrer,- anaven desgranant les parts del rosari i al final es cantaven les absoltes. Després venia el "*besamans*." Aquí començava l'enrenou i en moltes cases la dificultat de transitar per l'escala. El "*besamans*" consistia en passar d'un a un a besar la ma dels capellans, i a la vegada, ésser vistos pels familiars. Per tant tots els assistents - que aleshores eren molts ja que, havent-se deixat veure, s'estalviaven d'anar a l'enterrament i funeral i aprofitar el matí pel treball,- havien de pujar a la casa la qual era ocupada per les dones, tant les estances com les escales; mentre els homes es quedaven a baix a l'entrada; alguns, seguint el rosari, i la majoria esperant el moment de "*besamans*" fumant i fent-la petar al carrer. Primer passaven els homes. Imagineu-se l'embús de les escales entre les que les ocupaven i els que les pujaven i baixaven.

La devoció de "*passar el rosari*," va canviar arrel de l'ensorrament del trebol d'una casa a Anglesola que fou el toc d'alerta per traslladar el rosari a les parròquies, que ara ja no es fa.

Vetllar el mort i la nova Sala de Vetlla.

Avui ningú ho entendria. Vetllar el mort era un costum que semblava sagrat. Per aquest quefer es reunien els veïns i amics de la família per organitzar els torns de vetlla. Uns preferien matinejar i altres els anava més bé a la nit. Si era a l'hivern es reunien entorn de la llar de foc i si era a l'estiu, a l'eixida o a l'entrada i de tant en tant s'anava a veure el difunt, mentre els de la casa descansaven. En algunes cases, si el dol no era esgarrador, posaven sobre la taula, galetes i ametlles torrades per anar picant. Recordo d'una casa que s'havia mort una padrina, i allí ens hi van posar de tot; i més que vetllar el mort, semblava una tertúlia de cafè que de tant en tant, nosaltres mateixos ens dèiem: Potser que no cridem tant.

Aquest costum, en bona hora, va deixar de funcionar i foren els mateixos de la casa els que declinaren l'oferiment de vetllar. Es tancava la porta del carrer i tothom a descansar. Actualment, va agafant peu, la tendència de traslladar als difunts a tanatoris, que alleugera el traüt a la família. Fins ara, alguns de Verdú, s'havien servit del tanatori de Tàrrega però a partir del maig passat, funciona la nova instal·lació mortuòria dita la Sala de Vetlla, (aquest nom m'agrada més) instal·lada en el lloc més adient de la vila, o sigui, tocant al centre de la població, prop de la plaça major i amb la façana i entrada d'accés rodat a les afores, tocant a la carretera de Montornès, encarada al nord amb vista sobre Tàrrega i amb el teló de fons dels Pirineus. Aquí, falta agençar el seu entorn amb arbres i seients que no es dubta com a cosa feta, tal com s'ha fet amb el passamà tant necessari pel pas de les escales que hi condueixen.

He començat aquest escrit amb l'intent d'explicar les costums populars del llarg ritus funerari i així, deixar constància d'uns temps i d'un fer evolucionats notablement. He quedat encallat a l'hora de vetllar el mort, per donar entrada a la notícia – tant mateix escaient i novedosa - de l'estrena a Verdú de la Sala de Vetlla.

Enterraments i funerals

A l'endemà de la nit de vetlla, es feia l'enterrament i funerals. Al matí reunits els de la casa junts amb els familiars vinguts de fora, es procedia a col·locar el cadàver del llit a la caixa. Es resava un parenostre i es donava l'últim adéu abans de tancar-la i es baixava a l'entrada. Això va canviar a l'arribada dels taüts ja fets, de les funeràries. A partir d'ara es desmuntarà el llit i en el seu lloc, s'hi posarà la caixa destapada, damunt de dos suports. Igualment la cerimònia d'acomiar els difunts seguia fent-se igual.

A partir del segon "toc" de les campanes, es feia present el cotxe de morts així com el veïnat que s'anava concentrant al carrer, prop la casa de la persona difunta. Els familiars es quedaven a l'interior a l'espera, uns i altres, de l'arribada dels capellans. Cal dir que hi havia tres classes d'enterraments: el "general", (de màxim esplendor) el "doble" (ja no tant) i el "prim" (encara menys) i altre dit "per l'amor de Déu" per a transeünts i per als "pobres de solemnitat." En aquests sols hi anava un capellà i dos escolans: l'un portant la creu petita i l'altre una llanterna d'aram. D'aquí ve la dita que com una premonició s'aplicava als mals hereus i persones que es gastaven els diners, sense to ni so, que deia: "que en tindrà pocs de capellans al seu enterro." Els enterraments generals eren un esdeveniment. No se'n feien gaires perquè no tothom podia ni estava disposat a gastar-se tants diners. En aquests hi anava molts capellans, alguns portant els bordons de plata. La processó sortia de la Parròquia. Obria el seguici el sagristà revestit amb sotana i sobrepellís portant la solemne creu processional de plata, acompanyat dels escolans que portaven els canelobres. Seguien els pendons i banderes de les associacions que pertanyien els difunts. Les que més, eren el de la Congregació dels Dolors i el de l'Apostolat de l'Oració. Aquestes banderes i les de altres associacions com la de la Confraria dels Cantirers, Joventut Social, Societat de l'Harmonia, etc. eren presents a tots els enterraments dels seus associats, fossin pobres o rics. Tancava la processó, els capellans i sis o vuit homes amb atxas, que junt amb el cant a veus de les absoltes, eren la definició de l'enterrament general. Essencialment, els passos o ritus funeraris eren els mateixos pels altres enterraments d'inferior categoria. En aquests, la diferència estava que hi havia menor número de capellans i escolans. La creu processional de plata, no era la gran sinó la mitjana i també era més senzilla la bandera de la Congregació dels Dolors. No hi anaven tampoc els macers amb els bordons de plata, que era de les coses que hi donava molt relleu.

L'enterrament general era poc corrent; jo sols recordo el del doctor Ros en el qual tota la comitiva descrita, va pujar dalt de la casa que la creu gran d'orfebreria, els bordons de plata i els ribets d'or de la vestimenta dels sacerdots brillaven de rebot, a la lluminària de la casa. Aquest era un privilegi que s'estenia als alcaldes, als jutges i rectors si morien durant el seu mandat, s'anunciava el desenllaç amb una campaneria fora de lo normal i es ventava la campana grossa. No cal dir com el poble es volcava en aquests tipus d'enterraments.

La comitiva descrita, anava amb més o amb menys pompositat, a la casa mortuòria que era esperada pels familiars, els veïns i també per 8 o 10 noiets portant els "candeleros" quan el difunt era un home i altres tantes casades joves si era una dona, pagats per la casa. Recordo la satisfacció que ens causava quan rebíem l'avís d'anar a "portar candelero" Aquell mati a més de fer campana d'estudi, rebíem una paga bastant considerable.

Arribaven els capellans i situats davant la casa mortuòria entonaven les absoltes i entre absoluta i absoluta donaven un tomb encensant el fèretre. (1)

Acabada la cerimònia s'emprenia el camí del cementiri. Obria la marxa, la creu amb els escolans, les banderes citades i els capellans. Seguia el cotxe del fèretre i al seu darrera seguien els portants dels "candeleros" i si n'hi havia, seguien les corones de les entitats o associacions i altres.

Cal fer un incís. Era especial quan l'enterrament era d'un company o companya del jovent. Els amics més íntims, nois o noies, es carregaven la caixa a les espatlles; els altres, hi anaven amb atxes o blandons afilerats a cada costat. A més, contractats per aquests, hi anava la música - normalment els "Gabarrons"- tocant marxes fúnebres, que sols començar feien arrencar més d'una llàgrima.

Seguint amb la comitiva descrita, seguit dels "candeleros" venia el dol dels homes. Al davant, el més directes i seguien de tres en tres els més pròxims parents. A continuació s'hi ajuntaven a la desbandada, tot el gruix d'homes que com més s'allargava la cua, més xerrameca, feien. Després d'aquests, venia el dol de les senyores amb un comportament similar al dels homes. Tampoc les dones tancaven el bec.

Al cementiri, els capellans d'esquena a la capella i de cara la caixa i els assistents, cantaven altres absoltes i un cop acabades, es reprenia la marxa en direcció a la Parròquia per donar pas als funerals. Molts homes, ho donaven per acabat i desfilaven pel seu compte.

Els funerals constaven de tres misses, per més que en molts d'ells se'n deia una al dia de l'enterrament i les altres dues es deixaven per a més endavant. El cant de les absoltes es feien en els funerals de més categoria. Ho diu l'adagi: "*Pagant Sant Pere canta.*" L'església també es vestia de dol i al centre si col·locava el túmul i damunt d'ell una caixa negra i es repartien candeles per tots els assistents. (2)

Acabats els funerals, el dol i el veïns que els acompanyaven, tornaven a la casa i davant de la porta es donava el pèsam que en nom dels presents els donava el Felip del "Segarra" o el Josep del "Patronat." Avançaven uns passos i amb veu alta deien: "*En nom de tots us acompanyem amb el sentiment*". Aquestes cerimònies es reduïren notablement, quan des del bisbat es donà l'orde de celebrar els funerals amb els difunts de cos present, tal com se segueix fent.

Actualment, en una defunció s'avisava a la funerària i ella passa cura d'arreglar al difunt o difunta, dels recordatoris, del trasllat a la sala de vetlla, i des d'aquí a la parròquia i finalment al cementiri. L'església, rep al difunt i la comitiva familiar d'entrada; es celebra la missa de rèquiem i acabada aquesta el mossèn surt a l'exterior per acomiadar el fèretre. A continuació la gent passa a donar el pèsam als familiars. Un servei mínim, suficient, breu i gratuït, que la gent agraeix.

Aquest dies haurem anat al cementiri a visitar els nostres difunts i de passada els dels altres amb el consegüent comentari de cada un d'ells. Haureu observat que al davall de moltes làpides hi figuren les lletres, R.I.P. Descansi en pau... Ells rai. Ja hi descansen i a més, no donen guerra a ningú, cosa que no passa entre entre els que encara vivim.

(1) Antigament quan la casa era a extramurs es pagava un plus. Ho trobo escrit així: "*Si la casa es fora del portal y se ha de anar a ella, se cobra de plus 2 rals.*"

(2) A principis del 1900, es pagava 2 rals "*Per colocar lo dosser y lo palis de la calavera*".